

## Social Cohesion and Development

Vol 10, No 1 (2015)



Ελευθερίου Κ., Τάσσης Χ., ΠΑΣΟΚ Η άνοδος και η πτώση(;) ενός ηγεμονικού κόμματος, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2013

Μαρία Κωνσταντοπούλου

doi: [10.12681/scad.9508](https://doi.org/10.12681/scad.9508)

Copyright © 2016, Μαρία Κωνσταντοπούλου



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

### To cite this article:

Κωνσταντοπούλου Μ. (2016). Ελευθερίου Κ., Τάσσης Χ., ΠΑΣΟΚ Η άνοδος και η πτώση(;) ενός ηγεμονικού κόμματος, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2013. *Social Cohesion and Development*, 10(1), 73–75. <https://doi.org/10.12681/scad.9508>

## Κ. Ελευθερίου-Χ. Τάσσης

### *ΠΑΣΟΚ Η άνοδος και η πτώση(;) ενός ηγεμονικού κόμματος,*

*Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2013*

**Τ**ο βιβλίο των Κώστα Ελευθερίου και Χρύσανθου Τάσση *ΠΑΣΟΚ Η άνοδος και η πτώση(;) ενός ηγεμονικού κόμματος* αποτελεί μια εξαιρετική μελέτη, η οποία έρχεται να ρίξει φως στα αίτια της δύσης του άλλοτε ηγεμονικού ήλιου του ΠΑΣΟΚ. Η εντυπωσιακά γρήγορη αναρρίχηση του στην εξουσία την περίοδο της Μεταπολίτευσης, η μακρά παραμονή του στην κυβέρνηση, καθώς και η πρόσφατη κατάρρευσή του καθιστά τη μελέτη του εν λόγω κόμματος άκρως ενδιαφέρουσα και συνάμα χρήσιμη για την κατανόηση της πολυεπίπεδης κρίσης που βιώνει το ελληνικό κομματικό και πολιτικό σύστημα. Αξίζει να σημειωθεί πως η μελέτη αυτή αποτελεί απότοκο μιας εξαιρετικά εποικοδομητικής συνεργασίας μεταξύ των δύο συγγραφέων καθώς είναι το πρώτο βιβλίο πολιτικής επιστήμης μετά το 1991, το οποίο οι συγγραφείς «συνυπογράφουν» εξ ολοκλήρου.

Η μελέτη εστιάζει στην ανάλυση των εξελίξεων και των αλλαγών που υπέστη η οργανωτική δομή του κόμματος, όπως αυτές σκιαγραφούνται μέσα από μια προοδευτική χρονική παρουσίαση, η οποία έχει ως έτος αφετηρίας το 1974 και φτάνει μέχρι τις εκλογές του 2012 που σηματοδοτούν την αρχή του κύκνειου άσματος του ΠΑΣΟΚ. Η πληθώρα πρωτογενών πηγών και η πλήρως ενημερωμένη βιβλιογραφία του, συνιστούν ένα άριστο επιστημονικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο βασίστηκε αυτή η πραγματικά αξιόλογη μελέτη.

Οι δύο επιστήμονες, αναφέρονται στο ΠΑΣΟΚ ως ηγεμονικό κόμμα και με αφετηρία την ευρηματική και συνθετική προβληματική του Α. Γκράμσι και του Π. Άντερσον, ανασυγκροτούν την έννοια της ηγεμονίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουν: *ως ηγεμονικό θα ορίζαμε ένα πολιτικό κόμμα το οποίο α) καθιερώνει το οργανωτικό του μοντέλο στο κομματικό σύστημα και ως εκ τούτου λειτουργεί ως πρότυπο για τα υπόλοιπα κόμματα του κομματικού ανταγωνισμού β) καταφέρνει να επηρεάζει αποφασιστικά την ατζέντα του κομματικού ανταγωνισμού διαμορφώνοντας τα όρια του πολιτικού διαλόγου {...} γ){...} προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά της «κατάλληλης» ηγεσίας δ) προωθεί την άποψή του ως ηγεμονική άποψη {...} ε) ακόμα και αν απουσιάζει από την κυβέρνηση, η ηγεμονική του θέση στο κομματικό σύστημα φαίνεται πως παραμένει ανεπηρέαστη {...}* (σελ.27-28).

Το πρώτο μέρος της μελέτης, «*Η συγκρότηση κομματικών οργανώσεων στη μεταπολίτευση*», ανασυνθέτει τα χαρακτηριστικά των κομματικών οργανώσεων της μετεμφυλιακής και μεταπολιτευτικής περιόδου *ως πεδίο συμπύκνωσης ιδεολογικών διαδρομών και πολιτικών αντιφάσεων* (σελ.32). *Στην ουσία τα κόμματα της Μεταπολίτευσης φέρουν στοιχεία από όλους τους οργανωτικούς τύπους που περιγράφονται στη θεωρία των πολιτικών κομμάτων {...} και κατασκευάζουν ιδιότυπα κομματικά υβρίδια* (σελ. 37). Στόχος των κομμάτων είναι η εδραίωση της μεταπολιτευτικής δημοκρατίας, διαμέσου της υλοποίησης των τριών εκσυγχρονιστικών λειτουργιών: ενσωμάτωση, πολιτική κινητοποίηση και νομιμοποίηση. Η λειτουργία της *ενσωμάτωσης* αναφέρεται στο αίτημα για στη μαζική συμμετοχή της κοινωνίας στην πολιτική διαδικασία και υλοποιείται μέσω της ανάπτυξης της οργανωτικής δομής των κομμάτων μαζών καθώς διαμέσου της εκπαιδευτικής τους λειτουργίας η κοινωνία εντάσσεται στο πολιτικό σύστημα και προάγεται η δημοκρατική συμμετοχή και η έννοια του πολίτη. Η λειτουργία της *πολιτικής κινητοποίησης* αναφέρεται *στη μετάβαση από το κόμμα μαζών στο πολυσυλλεκτικό κόμμα ή στο εκλογικό επαγγελματικό κόμμα* (σελ. 41). Έτσι, σε αντίθεση με την προδικτατορική περίοδο, η κομματική οργάνωση συμμετέχει ενεργά ιδίως κατά την προεκλογική περίοδο με έμφαση κυρίως στη διοργάνωση των προεκλογικών συγκεντρώσεων

και στην εκλογική αποτελεσματικότητα του κόμματος. Η λειτουργία της *νομιμοποίησης* υλοποιείται διαμέσου της υιοθέτησης της οργανωτικής δομής του κόμματος καρτέλ/κράτους με την οποία όλες οι λειτουργίες του κόμματος «αναπροσαρμόζονται» με βάση τις ανάγκες υλοποίησης της στρατηγικής του κράτους με την ενίσχυση του εκτελεστικού σκέλους. Όπως υποστηρίζουν οι συγγραφείς, *η φάση της κρατικοποίησης υπερβαίνει τις προηγούμενες δυο λειτουργίες και τις υποτάσσει στην υποστήριξη του σκοπού της νομιμοποίησης* (σελ. 43).

Το δεύτερο μέρος τιτλοφορείται «*Η κρατικοποίηση ενός ηγεμονικού κόμματος (1974-2004)*». Οι συγγραφείς επιχειρούν να εξετάσουν την κίνηση του ΠΑΣΟΚ από την κοινωνία προς το κράτος διακρίνοντας τρεις διαδοχικές περιόδους. Την πρώτη περίοδο (1974-1981) το ΠΑΣΟΚ εμφανίζεται ως ριζοσπαστικό Κίνημα και μέσω του συνθήματος της «Αλλαγής» *επιχειρεί να εκφράσει το διάχυτο αίτημα για μαζική συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική* (σελ. 47). Η δεύτερη περίοδος (1981-1993) εκκινεί από την εκλογική επικράτηση του ΠΑΣΟΚ και εκτείνεται μέχρι το 1993 όπου το κόμμα αποκτά τεχνοκρατικό προσανατολισμό. *Τη περίοδο αυτή ξεκινά η μεταφορά του κέντρου βάρους της κομματικής πολιτικής από την κοινωνία στο κράτος* (σελ. 77). Με άλλα λόγια το κόμμα θυσιάζει τον κοινωνικό-ιδεολογικό ριζοσπαστισμό του, στο βωμό της προβολής του κυβερνητικού έργου του κόμματος και της εκλογικής αποτελεσματικότητάς του. Η Τρίτη περίοδος (1993-2004) χαρακτηρίζεται από τη ρήξη-ριζική μεταβολή των στοχεύσεων του κόμματος σε σύγκριση με τα πρώτα χρόνια εμφάνισής του στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό και την πλήρη επικράτηση της «εκσυγχρονιστικής» τάσης του κόμματος με επικεφαλής τον Κ. Σημίτη. Καθοριστικοί παράγοντες υπήρξαν η υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχ από την Ελλάδα και η επιθυμία του κόμματος να αναδειχθεί *ως ο κατεξοχήν διαχειριστής της Ευρωπαϊκής προοπτικής της χώρας* (σελ. 88).

Στο τρίτο μέρος «*Από την κρίση στην κατάρρευση*» οι συγγραφείς Κ. Ελευθερίου και Χρ. Τασσας επικεντρώνονται στην περίοδο της ηγεσίας του Γ. Παπανδρέου την οποία χωρίζουν σε δύο υποπεριόδους. Η πρώτη περίοδος (2004-2009) χαρακτηρίζεται ως περίοδος κομματικού αναστοχασμού, κατά την οποία επιστρατεύεται το επιχείρημα της επίκλησης της υποστήριξης της εκλογικής βάσης, που στόχο έχει την ανανέωση της οργάνωσης του κόμματος μέσω της «συμμετοχικής διαδικασίας» και την εκλογή προέδρου από τη βάση του κόμματος. Εντούτοις, αυτό το «άνοιγμα» του κόμματος, αποδείχθηκε προσηματικό και κατέρρευσε άμεσα μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία με την κρίση του χρέους, όταν το ΠΑΣΟΚ κατέλαβε την εξουσία. Τη δεύτερη περίοδο (2009-2012) το ΠΑΣΟΚ επανέρχεται στην εξουσία και αυτή τη φορά γράφει ιστορία στην πολιτική ζωή της χώρας γιατί ως κυβέρνηση θέτει την Ελλάδα σε μνημονικό καθεστώς, καθώς έχει θέσει πλέον την κομματική του οργάνωση στο περιθώριο και με αυτό τον τρόπο έχει κλείσει κάθε δίαυλο επικοινωνίας με την κοινωνία και τα αιτήματά της.

Οι συγγραφείς του βιβλίου «*ΠΑΣΟΚ Η άνοδος και η πτώση(;) ενός ηγεμονικού κόμματος*» μέσα από μια εύληπτη και οργανωμένη παρουσίαση-μελέτη των μετασχηματισμών του κομματικού φαινομένου, με βάση το ΠΑΣΟΚ, δίνουν απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν τις αιτίες της ανόδου και της παρακμής του. Για το πώς δηλαδή, ένα κόμμα που αναδεικνύεται μέσα από την κοινωνία και εκφράζει τα αιτήματά της φτάνει από «κόμμα μαζών» να μετεξελιχθεί σε «κόμμα του κράτους» με το μετασχηματισμό των βασικών λειτουργιών της οργανωτικής του δομής.

Αν τέλος αναρωτιόμαστε για το πόσο επίκαιρη και χρήσιμη μπορεί να είναι η ανάγνωση ενός βιβλίου που αφορά ένα πολιτικό κόμμα το οποίο βρίσκεται σε παρακμή, ο Μ. Σπουρδαλάκης απαντά εύστοχα στον πρόλογο του ίδιου του βιβλίου τα παρακάτω: *με δεδομένη τη πρόσφατη αναδιάρθρωση των πολιτικών δυνάμεων και τη διαφαινόμενη δυναμική του «συστήματος διακυβέρνησης», το βιβλίο αυτό είναι επιπλέον χρήσιμο για την κατανόηση του πώς η οικονομική κρίση αποκάλυψε*

*τη χρόνια πολιτική κρίση η οποία με τη σειρά της κινδυνεύει να μετατραπεί σε κρίση δημοκρατίας. Γι' αυτό και αποτελεί ένα εγχειρίδιο-οδηγό ώστε να αποφευχθούν λάθη και παραλείψεις από τους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς και θεσμούς που φιλοδοξούν να μετασχηματίσουν την κρίση σε ευκαιρία {...} για την αρχή μιας νέας Μεταπολίτευση (σελ. 15).*

**Μαρία Κωνσταντοπούλου**  
*Πάντειο Πανεπιστήμιο*